

Teleki Pál, a geológus

– Teleki úr, ha esetleg arra a kérdésre készült, milyen érzés mostanában, a megemlékezések idején néhai Teleki Pál miniszterelnök unokájának lenni...

– Nem, nem, tudom, hogy a Természet Világát nem ez érdekli.

– Ön amerikai állampolgár, geológus, s most egy időre a magyar kormány felkérésére tanácsadóként dolgozik nálunk. Mióta él az Egyesült Államokban és hogyan került erre a pályára?

– 1956-ban még diákként, a Pia-rista Gimnázium befejezése előtt mentem ki Amerikába. Egyetemre jártam, fokozatosan megszereztem a B. S., az M. S., a Ph. D. diplomákat...

– Ennyire azért ne nagyoljuk el. Mégsem állhatom meg, hogy meg ne kérdezzem, volt-e ebben a pályaválasztásban családi indíttatás. Elvégre a családban volt egy Teleki Sámuel, a világhírű utazó, felfedező, vadász, egy Teleki Pál, a neves földrajztudós, sőt, az ön édesapja is geológus volt, egyetemi tanár.

– Igazából egyik sem befolyásolt. Az első benyomásokat inkább barlangászsként szereztem. Papp Feri bácsi, műegyetemi tanár a diákjaival együtt engem is gyakran magával vitt barlangfeltáró útjaira. Így vendége lehettem annak a csoportnak is, amelyik először járta be a Béke-barlangot.

Amikor kikerültünk Amerikába, apám azt mondta, geológusból talán nem kellene még egy a családban, úgyhogy kezdetben nem is azt, hanem politológiát tanultam az egyetemen. Elég hamar rájöttem, hogy ezen a területen nagyon nehéz elhelyezkedni és engem továbbra is inkább a geológia vonzott. A diploma megszerzése közben is foglalkoztam is kutatóintézetekben dolgoztam s mint tengeri geológus, először a parti erózióval, a vele kapcsolatos építészeti feladatokkal, később mélytengeri kutatásokkal is foglalkoztam. Meg persze, sok egyébvel is, hiszen a tengeri geológus olyan fajta, ha már megszervezett egy költséges hajós expedíciót, egy keveset a szakma minden ágához értenie kell. 1975-ben

kerültem az USGS-hez, az Egyesült Államok Geológiai Szolgálatához.

– Eközben tudták önről a környezetében, hogy nem akármilyen családból származik?

– Nem, ez Amerikában senkit sem érdekel. Az indiánokat kivéve minden bevándorló vagy azok leszármazottja egyenrangú és egyenlő jogú.

– Térjünk vissza az USGS-hez. A Geológiai Szolgálat, túl azon, hogy elsősorban az Egyesült Államok sokoldalú geológiai kutatásával foglalkozik, nemzetközi hírnév, tekintélyes szervezet. Ön mit tartana fontosnak elmondani róla?

– A szolgálatnak mintegy tízezer alkalmazottja van, ehhez képest a vezetői testülete nem egészen százfőnyi. Három nagy egységre, geológiai, térképészeti és vízügyi szekcióra tagolódik, s regionálisan is három területrészből áll. Országos központja a Washington melletti Restonban van, a középső országrészé a Colorado állambeli Denver, míg a nyugatié Menlo Park Kaliforniában. A szervezet egyik érdekessége, hogy a kutatók rangja, előmenetele nem az általuk betöltött pozíciótól, hanem kizárólag a tudományos teljesítménytől függ. Az osztályok vezetőit – nálunk ezt adminisztrációnak hívják – a kutatók közül választják 3–5 éves időtartamra, de ezekért a posztokért senki sem töri magát. A megbízatás lejártá után visszakerülnek kutatói állományba és pótolniuk kell, amit szakmai téren elmulasztottak, s persze, felelni a kollégáik előtt, ha rosszul igazgattak.

A geológiai szolgálatnak minden évben be kell nyújtania a Fehér Ház által jóváhagyott költségvetési és munkatervet, amelyet a Kongresszusban viták közt meg kell védeni. Az elfogadás feltétele az, hogy a kormány számára hasznos, megfelelő munka legyen.

– Ön milyen programokban vett részt?

– A hetvenes évek közepe táján az olajválság nyomán az érdeklődés középpontjába kerültek a kontinenseket körülvevő, sekély tengerrel borított szárazföldi párkányok, a selfek, amelyekből – ma már tudjuk – nagy

menyiségű szénhidrogén termelhető ki. Egy közel négyszáz fős kutatócsoport munkájáért voltam felelős, amelynek feladata a selfek kutatása, a környezetvédelem és koncessziós területek kijelölése volt. Ezzel egyidejűleg dolgoztam a NASA-nak is, mint a radarcsoport vezetője; az akkoriban felbocsátott Seasat tengerkutató műhold adatait elemeztük.

– Hogyan vezetett az útja Magyarországra?

– A korona hazatérte után született egy tudományos-műszaki államközi egyezmény, amelynek keretében a Külügyminisztérium, a State Department megbízásából jöttem Magyarországra 1979-ben. Egy egyezményt dolgoztunk ki a Központi Földtani Hivatallal, s ennek többéves közös munka lett a következménye. Később részt vettem a szénhidrogén-kutatásra irányuló medencevizsgálatokban is.

1990-ben a KFH akkori vezetői kértek fel, legyenek a segítségükre a magyar geológiai kutatási rendszer reformjában. Ennek során találkoztam később Bod Péter Ákos miniszter úrral, aki úgy gondolta, tudnék segíteni az átalakulóban lévő magyar gazdaságnak. Ezután már csak Washingtonban kellett meggyőződnöm az illetékes hatóságokat, hogy ez a közreműködés mindkét ország számára hasznos lehet. Nekem az itteni munkám eredményeiről éppúgy be kellett számolnom Amerikában, mint itt.

– Milyen tanácsokat tud ön adni a magyar kormányoknak?

– Ez időről időre változik. Most például a bányászatot érintő privatizációs folyamat a fő kérdés. A korábbi bányatörvényt kell a mai körülményeknek megfelelő jogi keretekkel helyettesíteni úgy, hogy a vállalkozók a haszon reményében jöjjenek Magyarországra, de ugyanakkor az állam is jól járjon.

Magyarországon nagy számban dolgoznak geológusok, geofizikusok; ez a korábbi évtizedek iparpolitikájának a következménye, annak, hogy túl nagy hangsúlyt fektettek az ásványkutatásra és -termelésre. A mai viszonyok közt a földtanra olyan feladatok is várnak, amelyekre a szakemberek nincsenek kellőképpen felkészítve. Három fő irányt tartok

meghatározónak. Az egyik a vizek, főként a mélységi vizek geológiája. A vizek állapota, minősége, hozzáférhetősége a hatvanas évekbeli átszervezés után nagyon leromlott. A korábbinál nagyobb szerep vár a geológusokra a környezetvédelemben is. Szennyezett talajok, veszélyes hulladékok kezelése, katonai területek megtisztítása – ezek mind olyan problémák, amelyek megoldásában nem nélkülözhető a geológus szakember. A harmadik terület az infrastruktúra. Az országban új utak, vasutak, üzemek épülnek, s ezek helyének kiválasztásában, az építés módjának meghatározásában, a földtani veszélyek felmérésében vár sok feladat a mérnökgeológiára.

– Talán nem is az a baj, hogy sok a geológus, hanem az, hogy nem ott dolgoznak, ahol a legnagyobb szükség volna rájuk?

– Ezt nem én mondtam, de tízszer aláhúzom. Szeretnék abban is az ország segítségére lenni, hogy nemzetközi színvonalra emelkedjenek azok a szakterületek is, amelyek eddig háttérbe szorultak. Ehhez sürgősen erősíteni kellene az egyetemi továbbképzést, bővíteni a tantárgyak körét, külföldi vendégelőadókat hívni, magyar hallgatókat külföldre küldeni, számolva persze azzal, hogy a kiképzésük után nem mindannyian jönnek haza.

– Teleki úr, hogy érzi magát Magyarországon? Milyen itt most külföldi tanácsadóként dolgozni?

– Személy szerint jól érzem magam. A munkámmal kapcsolatban könnyen az a vád érhet, hogy az ember külföldi mintákat akar ráerőltetni az országra. Én természetesen nem ezt akarom. Céлом az, hogy a földtani kutatás fejlődését segítsem. Amíg élvezem a meghívóim és a kiküldőim bizalmát, jól érzem magam. Eleinte szokatlan volt a hihetetlenül gyors tempó. Itt most egyszerre kell megoldani olyan dolgokat, amelyeket máshol hosszú idő alatt, sorban egymás után hoztak létre. De az átalakulás most ezt követeli! Nemrég egy amerikai kollégámmal sétáltunk itt Pesten egy vacsora után. Ő még csak egy hete volt itt, konzultánsként. Azt mondta: hibát követtem el. Egy naptárat hoztam ott-honról, pedig stopperórát kellett volna.

Az interjút készítette:
NÉMETH GÉZA

Vermes Miklós-díjat alapítottunk!

A Vermes Miklósról elnevezett díj emlékérmét, első ízben az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Sopronban tartott 34. Országos Középiskolai Fizikatanári Ankétján Nagy Mártonnak (Berzsenyi Gimnázium, Sopron) adták át.

Az elmúlt évtizedek mennyiségi szemléletének káros hatásai ma már közismertek. Az oktatás területén is igazából még mindig az idejétmúlt, mennyiségi mutatók (diákok száma, érettségizettek száma, főiskolai-egyetemi képzettséget szerettek száma) szolgálnak az intézkedések alapjául. A hiányos feltételrendszert messzemenően elismerő, de a tanártársadalomnak is szóló figyelmeztető jelzés: ma már legtöbbször nem az a diák jár különórakra, aki egy-egy tárgyból bukásra áll, hanem az, aki tovább akar tanulni! A minőségi követelmények az oktatásban is teljesen háttérbe szorultak.

Bár az oktatáshoz is szükségeselek alapvető gazdasági-műszaki feltételek, ez a munka alapvetően humán tevékenység, ahol az emberi tényező a meghatározó. Mind a mai napig nem találták fel az alkimisták korában vehemensen kutatott „nürnbergi tölcsért”, amelyen át a tudásanyagot a nebulók fejébe lehet tölteni, de tudjuk, hogy színvonalas oktatás nincs nagy tanáregyeniségek nélkül.

A tanáregyeniségek szükséges ismertetőjegyei között most nem említjük a kutató-fejlesztő munkában való eredményes részvételt, a feltaláló tanárt. Az ilyen alkat fontossága a felsőoktatásban hangsúlyozandó. A színvonalas középfokú oktatáshoz egyrészt az kell, hogy a jó tanár vegye

észre szakterületén a fejlődési irányokat, az újdonságokat és a hangsúlyossá váló ismeretanyagokat, másrészt keresse meg a módját e tudás közvetítésének. Tudjon egyedileg bánni az információt befogadókkal. A jó tanár észreveszi a tehetséges diákot és minden igyekezetével odafigyel, hogy egyetlen tehetség se sikkadjon el a keze alatt.

A Soproni Távközlési Igazgatóság – a fizika tanulmányi versenyek már rendszeres támogatásán túl – az Eötvös Loránd Fizikai Társulattal együttműködve azért határozta el, hogy megteremtí az anyagi alapját egy új díjának, mert úgy érzi, szükség van példaképekre a fizikatanításban is.

A Vermes Miklós-díjat a tehetségkutatás és tehetséggondozás területén hosszabb távon is eredményesen tevékeny, gyakorló fizikatanár kaphatja. Ha mai társadalmi-gazdasági helyzetünkben nem sikerül előmozdítani a tudással párosuló szakmaszeretet rangját és tiszteletét, akkor az előttünk álló időszakban hosszabb távon is a fantáziátlan taposómalom, a több izzadság és verejték, a közepesúség diktatúrája vár ránk.

Az új – évenként kiadni tervezett – díj példaképteremtő ereje elsősorban névadójában van. Vermes Miklós, akinek szülei a Soproni Postaigazgatóság (a Távközlési Igazgatóság jogelődjé) alkalmazottai voltak,